

СЛОВО МОЛОДИМ НАУКОВЦЯМ

УДК 340.0; 348.4; 348.6

DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-4-202

Микола Володимирович Волошин

Відділ теорії держави і права
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
Київ, Україна

ДОКТРИНАЛЬНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОНЯТТЯ ТА РІЗНОВИДІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЙОГО ПРОЯВ У РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Анотація. У статті розглядаються особливості правового регулювання як наукової категорії та релігійних відносин як різновиду соціальних відносин. Визначається ряд методологічних підходів до дефініції правового регулювання, його ознак та змісту в контексті його прояву в релігійних відносинах. Автором підкреслюється наявність плюралізму підходів до визначення поняття «правове регулювання». Проблематиці правового регулювання приділяється найбільша увага з боку представників філософської й юридичної науки та практики. Однак, на думку автора, основною перешкодою формування єдиного методологічного підходу до характеристики проблеми правового регулювання виступає плюралізм типів праворозуміння. Зазначається, що в сучасній юридичній науці при характеристиці категорії правового регулювання використовуються терміни «правовий вплив», «процес», «метод», «функція», «діяльність» тощо. Запропонований розгляд цієї категорії в процесуально-діяльнісному аспекті. Виходячи з цього автором сформульовано й обгрунтовано власні дефініції понять «правове регулювання» та «релігійне регулювання». Всі елементи правового регулювання є взаємопов'язаними та взаємообумовленими, що дає змогу говорити про наявність механізму правового регулювання. Також автором зазначається, що релігійні відносини мають специфічні ознаки, які вирізняють їх з-поміж інших суспільних відносин. Вони мають подвійну природу й виражаються, з одного боку, у сакральних взаєминах особи зі священним об'єктом віри, а з іншого, у відносинах у межах релігійної діяльності релігійної організації як соціального інституту. Зазначається, що релігійне регулювання на відміну від правового здійснюється за допомогою особливого засобу, яким є релігійні норми.

Ключові слова: релігія, право, праворозуміння, правове регулювання, релігійне регулювання, релігійні відносини.

Mykola V. Voloshyn

Department of Theory of State and Law
V. M. Koretsky Institute of State and Law
of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

DOCTRINAL PLURALISM CHARACTERISTICS OF THE CONCEPT AND TYPES OF LEGAL REGULATION AND ITS MANIFESTATION IN RELIGIOUS RELATIONS

Abstract. *The article examines the peculiarities of legal regulation as a scientific category and religious relations as a type of social relations. The author identifies a number of methodological approaches to the definition of legal regulation, its features and content in the context of its manifestation in religious relations. The author emphasizes the existence of pluralism of approaches to the definition of «legal regulation». Representatives of philosophical and legal science and practice pay the greatest attention to the issues of legal regulation. However, according to the author, the main obstacle to the formation of a unified methodological approach to characterizing the problem of legal regulation is the pluralism of types of legal understanding. The author notes that in modern legal science, when characterizing the category of legal regulation, the terms «legal influence», «process», «method», «function», «activity», etc. are used. The author proposes to consider this category in the procedural and activity aspect. On this basis, the author formulates and substantiates his own definitions of the concepts of «legal regulation» and «religious regulation». All elements of legal regulation are interrelated and interdependent, which makes it possible to speak of the existence of a mechanism of legal regulation. The author also notes that religious relations have specific features that distinguish them from other social relations. They have a dual nature and are expressed, on the one hand, in the sacred relations of a person with a sacred object of faith, and, on the other hand, in relations within the religious activities of a religious organization as a social institution. It is noted that religious regulation, unlike legal regulation, is carried out with the help of a special tool, which is religious norms.*

Keywords: *religion, law, legal understanding, legal regulation, religious regulation, religious relations.*

ВСТУП

З метою забезпечення дієвості права як універсального регулятора суспільних відносин у державі має діяти ефективний механізм правового регулювання. Налагожене правове регулювання є запорукою не лише реалізації прав і свобод людини, а й належного виконання державою функцій, адже функціонування механізму правового регулювання в державі забезпечує необхідний стан правопорядку [2]. Виходячи зі значення правового регулювання для держави та суспільства воно стає предметом доктринальних пошуків у сучасній філософській та юридичній науці як загальнотеоретичного, так і галузевого характеру.

Разом із правовим регулюванням у системі соціального регулювання існує також релігійне регулювання суспільних відносин [1]. Воно може мати як самостійний характер, регламентуючи моральну релігійну поведінку віруючих людей, а може перебувати у взаємодії з правовим регулюванням, формуючи загальнообов'язкові для релігійної організації правила поведінки, виконуючи тим самим дисциплінарну функцію [5]. Другий аспект функціональної спрямованості релігійного регулювання є наразі мало дослідженим у юридичній науці.

Метою дослідження є визначення особливостей доктринального сприйняття правового регулювання в аспекті його залежності від типів праворозуміння, функціональної ролі, яку воно виконує та його прояву в релігійних відносинах.

Завданнями дослідження є аналіз доктринальних підходів до дефініції правового регулювання на категоріальному рівні, визначення його ознак і різновидів, а також з'ясування особливостей співвідношення категорії правового регулювання із суміжними категоріями та специфіки застосування правового регулювання в релігійних відносинах, зокрема – у релігійному регулюванні.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Під час дослідження було застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Так, формально-логічні методи аналізу та синтезу використано при дослідженні плюралізму доктринальних підходів до визначення правового та релігійного регулювання.

За допомогою застосування методу узагальнення після аналізу та синтезу зазначених підходів було сформульовано авторські визначення наведених понять. Так, під правовим регулюванням, слідуючи діяльнісному підходу, автор розуміє організовану процесуальну діяльність держави та інших суб'єктів правоутворення, спрямовану на впорядкування суспільних відносин за допомогою правових засобів із метою досягнення стабільного правопорядку в суспільстві. У свою чергу під релігійним регулюванням, застосовуючи метод аналогії, слід розуміти організований процес упорядкування релігійних відносин у межах релігійної організації за допомогою релігійних норм, що здійснюється з метою забезпечення релігійної дисципліни.

Метод порівняння й класифікації використано для визначення співвідношення правового та релігійного регулювання в релігійних відносинах, зокрема – у частині здійснення їх видового поділу.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Інститут правового регулювання слід розглядати в нерозривній єдності з категорією права як універсальної категорії. Ще в XIX ст. Р. Ієринг поставив за мету створити єдине вчення про право. Прагнучи до цього, науковець об'єднав у своїй доктрині погляди на природу права, обґрунтовані представниками шкіл юридичного позитивізму, утилітаризму та соціології права [1]. Однак на сучасному етапі

розвитку юридичної науки стає зрозумілим, що окреслити єдино вірний підхід до визначення права не видається можливим. Ті чи інші точки зору щодо природи права, причин його виникнення та закономірностей розвитку завжди будуть залежати від типу праворозуміння, який обстоює дослідник.

Слід зазначити, що в більшості випадків категорія «право» розглядається науковцями під кутом зору позитивістського праворозуміння. Така тенденція пояснюється довготривалим пануванням в юридичній науці марксистської ідеології, відповідно до якої під правом розуміється зведена в закон воля пануючого класу.

Схожі позитивістські погляди, хоча вже й за межами класової теорії, обґрунтовуються й у сучасній юридичній науці. Вчені під правом розуміють загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки, що встановлюється чи санкціонується державою з метою регулювання найважливіших для суспільства відносин шляхом визначення точного змісту прав та обов'язків суб'єктів і можливістю застосування відповідальності за їх невиконання або порушення [2]. Таким чином, право за своєю сутністю ототожнюється з правовою нормою, яка, у свою чергу, має єдиним джерелом свого походження волю держави.

Однак до зазначеного формулювання категорії «право» існує й ряд альтернативних підходів. Так, В. Андрійв вважає свободу першоосновою для виникнення права, а систему права він називає «царством реалізованої свободи» [3]. Ракул О. В. зосереджує увагу на формальній рівності, відповідно до якої реалізується право як форма й міра свободи [4]. Деякі науковці намагаються поєднати зазначені підходи з постулатами позитивістського праворозуміння. Зокрема, С. Н. Сгоров розуміє під правом зовнішню свободу, що надана й обмежена нормою [5]. Схожу дефініцію надає нормативіст Є. Трубецької, називаючи правом сукупність норм, що, з одного боку, надають, а з іншого, обмежують зовнішню свободу людей у їх взаємних відносинах [6].

У рамках нашого дослідження вважаємо за доцільне звернутись до поглядів Т. І. Тарахонич, яка пояснює зв'язок права з іншими засобами соціального регулювання. На думку вченої, право виступає особливим засобом соціального регулювання, який на відміну від інших форм нормативного впливу (норм моралі, звичаїв, традицій) характеризується ознаками, що визначають його взаємодію з державою [2].

Ураховуючи цю думку слід зауважити, що в дискусіях щодо природи права повна відмова від позитивістського підходу не є виправданою. Адже участь держави у формуванні норм права надає їм ознаку обов'язковості й гарантує можливість для застосування заходів примусу в разі невиконання цих норм. Однак при цьому слід ураховувати й негативні сторони юридичного позитивізму, який утвердив «монополію» держави на процедуру формалізації правових приписів.

Ураховуючи вищенаведені підходи до розуміння природи права, вважаємо цілком слушним запропонований юридичною доктриною поділ цих підходів на моністичний і плюралістичний. Відповідно за моністичним підходом під пра-

вом розуміється система правил поведінки, а за плюралістичним – право постає у вигляді відмінних від нормативних категорій свободи, справедливості тощо.

Ураховуючи те, що категорії, які використовуються в рамках плюралістичного підходу, є філософськими та багатозначними, їх не можна розглядати як фактичні засоби впливу на поведінку людей. Тому для розгляду такої юридичної конструкції як правове регулювання, будемо керуватись моністичним підходом до праворозуміння.

Правове регулювання є найбільш ефективним, універсальним і широко застосовуваним різновидом соціального регулювання. Для з'ясування змісту поняття «правове регулювання», звернімося до існуючих доктринальних підходів.

Слід зазначити, що серед науковців точаться дискусії щодо розмежування понять «правове регулювання» та «правовий вплив». Так, А. Т. Комзюк і І. П. Голосніченко розглядають правовий вплив як узагальнюючу категорію, у межах якої існує правове регулювання. Правовим впливом виступає будь-яка дія однієї особи щодо іншої, що здійснюється за допомогою правових засобів. Правове регулювання, маючи всі загальні ознаки правового впливу, має власні спеціальні ознаки, такі як цілеспрямованість, організаційний та результативний характер, підвищена чіткість нормативної регламентації [7; 8].

На наш погляд, категорії правового регулювання та правового впливу є відмінними. Правовим впливом найчастіше виступає фактична взаємодія суб'єктів у межах правовідносин, під час якої за допомогою правових засобів (норм права, актів реалізації права тощо) досягається необхідна або бажана поведінка учасника правовідносин. Правове регулювання передбачає наявність комплексу цілеспрямованих державно-організаційних заходів, націлених на забезпечення функціонування права в суспільстві. Правовий вплив при цьому виступає однією із форм такої діяльності з боку держави, що здійснюється на стадії реалізації норм права.

Шопіна І. М. надає достатньо чіткий перелік критеріїв, за якими можна визначити співвідношення розглянутих категорій. Такими критеріями, зокрема, виступають:

- а) панування концепції позитивного чи природного права в роботах дослідників;
- б) розуміння ролі держави в захисті загальносуспільних інтересів;
- в) особливості підходу до структури механізму правового регулювання та механізму правового впливу;
- г) визнання думки щодо наявності в державі прецеденту як джерела права [9].

Узагальнюючи наведені критерії, слід зазначити, що визначальним серед них є критерій, за яким визначається тип наукового праворозуміння. Адже у випадку, якщо дослідник буде прихильником позитивістської концепції праворозуміння, категорії правового регулювання та правового впливу будуть для нього тотожними. З іншого боку, якщо науковець притримується природно-правової концепції,

тоді й правовий вплив слугуватиме для нього лише окремим різновидом правового регулювання.

Ще одним науково обґрунтованим підходом до визначення правового регулювання є позиція, за якою правове регулювання детермінується в залежності від його функціональної спрямованості. За цим критерієм правове регулювання є процесом здійснення однієї із найважливіших функцій держави – юридичної. Таку думку поділяють В. Н. Ушаков і В. Є. Чеканова. Під юридичною функцією держави вони розуміють реалізацію державою правового впливу на суспільні відносини [10]. Попри наявність у даній дефініції поняття правового впливу, воно не ототожнюється з категорією правового регулювання. Правовий вплив у цьому випадку виступає засобом, за допомогою якого реалізується процес правового регулювання.

Згідно з наступною позицією під правовим регулюванням розуміється метод державної регламентації дій суб'єкта права, що має формалізований характер. Слід погодитись із думкою І. М. Шопіною, яка зазначає про наявність у наведеному визначенні тавтології понять «регулювання» та «регламентація». Науковець також звертає увагу на те, що розкриття категорії правового регулювання як методу державно-владної діяльності призводить до ототожнення понять «правове регулювання» та «метод правового регулювання». Така дефінітивна суперечність не дозволяє розглянути це явище як систему, в сукупності елементів, з яких воно складається, та зв'язків між цими елементами, не дозволяє спостерігати це явище в динаміці, відстежувати притаманні йому закономірності [11].

Окрема група дослідників визначає правове регулювання як функціональне призначення держави. Зокрема, В. П. Плавич під правовим регулюванням розуміє здійснюване державою за допомогою права й правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону і розвиток. У рамках даного підходу науковці найчастіше розглядають правове регулювання крізь призму функцій держави в юридичній сфері. Зокрема, Б. В. Сабецький вважає, що шляхом здійснення правового регулювання держава виконує функцію контролю над суспільними відносинами з метою приведення їх у відповідність із існуючими нормами права [12].

До категорії правового регулювання також застосовується широко розповсюджений у сучасних наукових пошуках діяльнісний підхід до пізнання права. Слід погодитись з І. М. Шопіною, яка вважає цей підхід найбільш ефективним для визначення спрямованості права на досягнення фактичних результатів і цілей, що ставить перед собою нормотворець, а також для визначення ефективності правового регулювання загалом. Однак науковець зауважує, що застосуванню цього підходу має передувати чітке визначення поняття «діяльність» [11].

Узагальнюючи підходи до дефініції правового регулювання, слід зазначити, що в сучасній юридичній науці при характеристиці цієї категорії використовуються терміни «правовий вплив», «процес», «метод», «функція», «діяльність»

тощо. Це дає змогу дійти висновку про те, що в юридичній доктрині поступово формуються межі дослідження проблем правового регулювання.

На нашу думку, категорію правового регулювання слід розглядати в процесуально-діяльнісному аспекті. Тому, на наш погляд, правовим регулюванням є організована процесуальна діяльність держави та інших суб'єктів правоутворення, спрямована на впорядкування суспільних відносин за допомогою правових засобів із метою досягнення стабільного правопорядку в суспільстві.

Конкретизуючи наведене визначення щодо релігійної сфери суспільного життя, варто зазначити, що релігійні відносини мають власні, специфічні ознаки, які вирізняють їх з-поміж інших суспільних відносин. Вони мають подвійну природу й виражаються, з одного боку, у сакральних взаєминах особи зі священним об'єктом віри, а з, іншого, у відносинах у межах релігійної діяльності релігійної організації як соціального інституту. Релігійне регулювання, на відміну від правового, здійснюється за допомогою особливого засобу, яким є релігійні норми. На наш погляд, під релігійним регулюванням слід розуміти організований процес упорядкування релігійних відносин у межах релігійної організації, за допомогою релігійних норм, що здійснюється з метою забезпечення релігійної дисципліни.

Повертаючись до запропонованого нами визначення правового регулювання, можливо сформулювати такі його ознаки:

– *має державно-владний характер*. Допускаючи можливість формування норм права недержавними суб'єктами правоутворення, слід наголосити, що правове регулювання передбачає цілеспрямоване упорядкування таких відносин.

Такий вид діяльності неможливий без участі держави, яка може як створювати нові, так і санкціонувати існуючі правові норми, надаючи їм як регламентованої форми, так і юридичної гарантованості. При цьому правове регулювання передбачає участь у ньому й інших суб'єктів правоутворення, таких як органи місцевого самоврядування, суб'єкти локальної нормотворчості, народ як суб'єкт референдної нормотворчості, релігійні організації як суб'єкти формування та застосування релігійних норм тощо. Однак виключно держава в межах свого організуючого впливу на суспільні відносини, встановлює межі правового регулювання, яке можуть здійснювати такі суб'єкти;

– *є організованою діяльністю*. Правове регулювання здійснюється виключно шляхом застосування юридично визначених правових засобів. Воно передбачає наявність регламентованих процедурних стадій. Кожна стадія правового регулювання характеризується наявністю нормативно окреслених суб'єктивних прав та юридичних обов'язків його учасників;

– *діяльність суб'єктів у межах правового регулювання спрямована на впорядкування суспільних відносин*. Таке впорядкування має подвійний характер. З одного боку, держава здійснює юридичне санкціонування існуючих у суспільстві норм права, а з іншого, сприяє виникненню нових правовідносин шляхом видання нових норм права. Таким чином, вважаємо, що нормотворення не є виключною

прерогативою держави, однак складає одну з найважливіших її функцій. Водночас, слід визнавати, що за відсутності санкціонування сформованих у суспільстві норм права з боку держави, обов'язковість дотримання таких норм втрачає можливість бути юридично гарантованою, що в більшості випадків унеможлиблює здійснення учасниками відповідних правовідносин ефективного захисту своїх порушених прав та законних інтересів;

– *основною метою правового регулювання є досягнення стабільного правопорядку в суспільстві. У теорії права категорія правопорядку має подвійну юридичну природу. З одного боку, правопорядок виражається в регламентації суспільних відносин за допомогою правових норм, а з іншого, ставить вимогу учасникам таких відносин дотримуватися цих норм [13]. Отже, наявність досконалої процедури правового регулювання дає змогу через забезпечення правопорядку гарантувати дотримання основних засад правової держави верховенства права та законності;*

– *регламентація суспільних відносин у межах правового регулювання здійснюється виключно за допомогою правових засобів. Це означає, що організаційні дії (проведення нарад, обговорень, консультацій із юридичних питань, у тому числі – наукового характеру тощо) та матеріально-технічні операції (юридичне діловодство, складання звітів органами державної влади та місцевого самоврядування тощо), а також інформаційні, психологічні, виховні та ідеологічні засоби впливу на поведінку людей не виступають елементами процедури власне правового регулювання. Однак така діяльність завжди супроводжує правове регулювання суспільних відносин на всіх його стадіях, надаючи можливість впливати на його ефективність.*

Ознаки релігійного регулювання дещо корелюють із наведеними ознаками правового регулювання, проте мають водночас власні специфічні властивості. Зокрема:

- 1) ним є організований процес упорядкування релігійних суспільних відносин;
- 2) сфера дії релігійного регулювання обмежується рамками певної релігійної організації;
- 3) релігійне регулювання здійснюється шляхом створення та реалізації релігійних норм і представлене двома основними напрямками: релігійно-етичним і релігійно-правовим регулюванням;
- 4) метою релігійного регулювання виступає забезпечення релігійної дисципліни.

Наведені ознаки релігійного регулювання дають змогу говорити про те, що воно виступає незмінною складовою соціального регулювання. Специфічні риси релігійного регулювання свідчать про його самостійність у системі соціального регулювання.

Видовий поділ правового регулювання на нормативне й індивідуальне корелює з аналогічним поділом у межах соціального регулювання, зокрема, і релігійного.

Критеріями цього поділу також виступає ступінь обов'язковості правил поведінки та коло осіб, на яке вони поширюються. Нормативне правове регулювання передбачає впорядкування поведінки людей шляхом видання державних або релігійних нормативно-правових актів. Норми права, закріплені в таких юридичних документах, розраховані на багаторазове застосування, за наявності фактичних обставин, передбачених їх гіпотезами. Нормативно-правовим регулюванням охоплюються такі суспільні відносини, учасники яких є кількісно невизначеними. Водночас індивідуальне правове регулювання передбачає наявність чітко окресленого кола учасників суспільних відносин, на поведінку яких впливають норми правозастосовних актів. Індивідуальне правове регулювання пов'язане з наявністю індивідуальних правових рішень, розрахованих на конкретний випадок застосування норм права [13].

Нормативне й індивідуальне правове регулювання виступають взаємозалежними та взаємодоповнюючими процесами. Якщо нормативне регулювання є первинним та забезпечує єдиний порядок і стабільність правового регулювання, то індивідуальне виступає похідним від нормативного й покликане забезпечити врахування конкретних обставин, специфіку певної юридичної ситуації [13].

Окрім традиційного поділу правового регулювання на нормативне та індивідуальне, ряд науковців поділяє правове регулювання за характером розподілу компетенції на централізоване та децентралізоване. Централізоване правове регулювання складає компетенцію виключно центральних органів державної влади або органів управління релігійного об'єднання, а децентралізоване – місцевих органів державної влади, місцевого самоврядування, релігійних громад тощо.

За ступенем причетності суб'єктів до процесу створення правил поведінки, О. В. Петришин класифікує правове регулювання на субординаційне, координаційне й автономне. Ключовим критерієм, за яким розрізняються ці види правового регулювання виступає метод регулювання. Субординаційний вид правового регулювання виражається в наказовій формі формулювання правил поведінки, найчастіше заборонного характеру. Зокрема, видання вповноваженим суб'єктом нормативних та індивідуальних актів відбувається на імперативно-субординаційних засадах. Координаційне правове регулювання завжди передбачає узгодження інтересів суб'єктів при встановленні обов'язкових для них правил поведінки, найчастіше – дозвільного характеру. Такий вид правового регулювання найчастіше має місце в нормативно-договірних відносинах. Автономне правове регулювання відбувається тоді, коли суб'єкт видання норми права збігається із суб'єктом його застосування. У такому випадку нормотворець вправі обрати такий обсяг правових засобів регулювання, який буде найбільш прийнятним для досягнення мети правового регулювання [14].

На нашу думку, поділ як правового, так і релігійного регулювання також можна здійснювати відповідно до способу правового (релігійного) впливу на поведінку людей. За цим критерієм правове (релігійне) регулювання поділяється на нор-

мативне (вплив за допомогою санкціонованих державою або релігійним об'єднанням норм права), аксіологічно-виховне (вплив за допомогою правового та релігійного виховання особистості шляхом формування в неї морально-ціннісних орієнтирів), директивне (вплив за допомогою прямих, обов'язкових до виконання вказівок правового чи релігійного характеру) та інформаційне (формування правосвідомості людини шляхом її інформування щодо належної та неналежної поведінки як учасника суспільних відносин). Нормативне регулювання, у свою чергу, слід поділити на загальне й індивідуальне в залежності від кола осіб, на яких спрямований регулятивний вплив норм права.

ВИСНОВКИ

З огляду на вищевикладене, можна дійти висновку про те, що як правове, так і релігійне регулювання, виступаючи різновидами соціального регулювання, мають свої специфічні, притаманні лише їм ознаки.

Найбільш досконалим та універсальним регулятором суспільних відносин виступає право. Тому проблематиці правового регулювання приділяється найбільша увага з боку представників філософської й юридичної науки і практики. Однак основною перешкодою формування єдиного методологічного підходу до характеристики проблеми правового регулювання виступає плюралізм типів праворозуміння.

Узагальнюючи підходи до дефініції правового регулювання, слід зазначити, що в сучасній юридичній науці при характеристиці цієї категорії використовуються терміни «правовий вплив», «процес», «метод», «функція», «діяльність» тощо. Це дає змогу дійти висновку про те, що в юридичній доктрині наразі продовжують формуватися межі дослідження проблем правового регулювання.

На нашу думку, категорію правового регулювання слід розглядати в процесуально-діяльнісному аспекті. Тому вважаємо, що правовим регулюванням є організована процесуальна діяльність держави та інших суб'єктів правоутворення, спрямована на впорядкування суспільних відносин за допомогою правових засобів з метою досягнення стабільного правопорядку в суспільстві. Такий особливий різновид юридичної діяльності здійснюється за допомогою специфічного юридичного інструментарію, яким є система правових засобів. Усі елементи правового регулювання є взаємопов'язаними та взаємообумовленими, що дає змогу говорити про наявність механізму правового регулювання.

Релігійні відносини мають власні, специфічні ознаки, які вирізняють їх з-поміж інших суспільних відносин. Вони мають подвійну природу й виражаються, з одного боку, у сакральних взаєминах особи зі священним об'єктом віри, а з іншого, у відносинах у межах релігійної діяльності релігійної організації як соціального інституту. Релігійне регулювання на відміну від правового здійснюється за допомогою особливого засобу, яким є релігійні норми. На наш погляд, під релігійним регулюванням слід розуміти організований процес упорядкування релігійних

відносин у межах релігійної організації за допомогою релігійних норм, що здійснюється з метою забезпечення релігійної дисципліни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу : навч. посіб. Харків : Консум, 2004, 432 с.
- [2] Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. 2-е вид., перероб. і допов. / за ред. : О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2008, 688 с.
- [3] Андрійв В. Наукова думка про право: логіко-історичний контекст аналізу. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 7(139). С. 3–6.
- [4] Ракул О. В. Теоретичні засади удосконалення діяльності державного апарату України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010, 17 с.
- [5] Єгоров С. Н. Аксиоматичні основи теорії права. Київ : Лексикон, 2001. 272 с.
- [6] Трубецької Є. Н. Лекції з енциклопедії права. Типографія А. Мамонтова, 1917, 227 с.
- [7] Голосніченко І. П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. Київ : Вищ. шк., 1991. 207 с.
- [8] Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
- [9] Шопіна І. М. Щодо розмежування між адміністративно-правовим регулюванням та адміністративно-правовим впливом. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2011. № 20. С. 535–540.
- [10] Ушаков В. Н. Правове регулювання діяльності спецслужб. Київ : БІНОВАТОР, 2006. 591 с.
- [11] Шопіна І. М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1055–1061. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11simvpr.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).
- [12] Сабецький Б. В. Становлення і розвиток правового регулювання трудових відносин в США : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002, 20 с.
- [13] Теліпко В. Е. Універсальна теорія держави і права : підручник. Київ : БІНОВАТОР, 2007. 512 с.
- [14] Теорія держави і права : підручник / [О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смодинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2015, 368 с.

REFERENCES

- [1] Demydenko, G. G. (2004). History of doctrines of law and state. Kharkiv: Consum.
- [2] *Theory of State and Law. Academic course*. (2008). 2nd edition, revised and supplemented. In O. V. Zaychuk, & N. M. Onishchenko (Ed.). Kyiv: Yurinkom Inter.
- [3] Andriyiv, V. (2007). Scientific thought about law: logical and historical context of analysis. *Entrepreneurship, economy and law*, 7(139), 3–6.
- [4] Rakul, O. V. (2010). *Theoretical foundations for improving the activities of the state apparatus of Ukraine* (Candidate thesis, Kyiv, Ukraine).
- [5] Yegorov, S. N. (2001). *Axiomatic foundations of the theory of law*. Kyiv: Lexicon.

- [6] Trubetsky, E. N. (1917). *Lectures on the Encyclopedia of Law*. A. Mamontov's Printing House.
- [7] Golosnichenko, I. P. (1991). Prevention of mercenary offenses by means of administrative law. Kyiv: Vysha Shkola.
- [8] Komziuk, A. T. (2002). Measures of administrative coercion in law enforcement activities of the police: concept, types and organizational and legal issues of implementation. In O. M. Bandurka (Ed.). Kharkiv: National University of Internal Affairs Publishing House.
- [9] Shopina, I. M. (2011). On the distinction between administrative and legal regulation and administrative and legal influence. *Actual problems of law: theory and practice*, 20, 535–540.
- [10] Ushakov, V. N. (2006). *Legal regulation of the activity of special services*. Kyiv: BINOVIATOR.
- [11] Shopina, I. M. (2011). On conceptual approaches to the definition of the concept of legal regulation. *Forum of Law*, 2, 1055–1061. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11simvpr.pdf>
- [12] Sabetskyi, B. V. (2002). *Formation and Development of Legal Regulation of Labor Relations in the United States* (Doctoral thesis, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine).
- [13] Telipko, V. E. (2007). *Universal theory of state and law*. Kyiv: BINOVIATOR.
- [14] Petryshyn O. B., Pogrebnyak S. P., & Smorodynskyi V. S., & oths. (2015). *Theory of State and Law*. In O. V. Petryshyn (Ed.). Kharkiv: Pravo.

Микола Володимирович Волошин

Аспірант

Відділ теорії держави і права

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького

Національна академія наук України

01011, вул. Трьохсвятительська, 4, Київ, Україна

Mykola V. Voloshyn

PhD student

Department of Theory of State and Law

V. M. Koretsky Institute of State and Law

National Academy of Sciences of Ukraine

01011, 4 Trykhsvyatytelska St., Kyiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Волошин М. В. Доктринальний плюралізм характеристики поняття та різновидів правового регулювання та його прояв у релігійних відносинах. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Том 31. №4. С. 202–214.

Suggested Citation: Voloshyn, M. V. (2024). Doctrinal Pluralism Characteristics of the Concept and Types of Legal Regulation and its Manifestation in Religious Relations. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 31(4), 202–214.

Стаття надійшла / Submitted: 29/09/2024

Доопрацьовано / Revised: 29/10/2024

Схвалено до друку / Accepted: 19/12/2024